

OOSTVLAAMSCHE ZANTENMEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van de Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent.
Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :
F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3. Aalst.
J. VERMEULEN & J. BOES.

Bio-bibliografische inleiding tot de studie van de Volkskunde in West-Vlaanderen. (*)

In een kort overzicht mag men geen « volledig » relaas verwachten over de volkskundige bedrijvigheid in de gouw West-Vlaanderen. Er was slechts tijdruimte — thans plaatsruimte — om de hoofdfeiten uit de evolutie van de volkskundestudie in West-Vlaanderen te resumeren en de voornaamste Westvlaamse volkskundigen en hun werk op de voorgrond te plaatsen.

Hoofdzakelijk dienen we een drietal perioden van volkskundige belangstelling in West-Vlaanderen te onderscheiden. In een voorhistorische periode, als het ons toegelaten is die vakterm te ontlennen, lopende van circa 1840 tot 1865 ontdekt men de eerste sporen van een zeer matige belangstelling op bestelling en ten voordele van buitenlandse geleerden, die hier oogsten. In een overgangperiode van 1865 tot circa 1900 scharen zich vele liefhebbers, vooral gerecrueteerd in de rangen van de geestelijkheid, om het weekblad « Rond den Heerd », later om het tijdschrift « Biekorf », en het zanten naar hartelust kan een aanvang nemen. Maar voor het eerst verschijnt

(*) Uitgewerkt verslag, besproken op de 3de Verbroederingsdag der Oost- en Westvlaamse Folkloristen (Gent, 30 Mei 1954) aldaar getiteld: Enkwest over het folkloristisch onderzoek in (Oost- en) West-Vlaanderen. Wat gedaan werd en wat nog moet gedaan worden. (Zie ook Oostvl. Zanten 29 jg, 1954, bl. 160-162).

in dit tijdperk zelfstandig en waardevol werk van de hand van wetenschappelijk onderlegde volkskundigen. Van 1900 tot 1930 luwt de werklust. Daarop volgt een derde periode van moderne wetenschappelijk verantwoorde beoefening van de volkskunde, aangemoedigd door en gecentraliseerd in Biekerf. Deze periode beleeft haar hoogtepunt na de tweede wereldoorlog en tot op heden.

Die eerste indeling van de volkskundige bedrijvigheid zal mogelijk bij latere grondiger herziening een meer definitieve vorm en terminologie verwerven. Voor dit bondig onderzoek biedt ze ons voldoende ruimte.

De oudste belangstelling dagteekent van omstreeks 1840, ze is zeer miniem. Grimm's leerling J. W. Wolf verblijft jarenlang in ons land en verzamelt de volkskundige documenten voor sprookjes- en sagenverzamelingen. Zijn voornaamste medewerker alhier is Ferdinand A. Snellaert (1800-1872), vriend van J. F. Willems en van Kortrijk afkomstig; onder de meer toevallige medewerkers vindt men Vrouw van Ackere-Doolaege, Frans Blicck en de te Veurne werkzame Oostvlaming Hippoliet van de Velde⁽¹⁾.

Snellaert zelf onderscheidde zich van 1840 tot 1843 met het uitgeven van een « Kunst- en Letterblad », dat in zijn eerste vier jaargangen plaatsruimte opende voor de Vlaamse sagenschat⁽²⁾, waarvoor Th. Lansens van Koekelare Westvlaams materiaal bezorgde.

In het jaarboek-tijdschrift 1856 door A. A. Angillis (1830-1870) onder de titel « Rumbeeksche Avondstonden » uitgegeven, worden enkele Westvlaamse legenden (sagen) overgedrukt en staat de belangstelling hoofdzakelijk gericht op enkele Westvlaamse Kamers van Rhetorica. Dichtkunst en toneel trokken in het midden van de 19de eeuw vooral de aandacht van de bestaande historisch-literaire kringen zowel in als buiten West-Vlaanderen.

Enkele Westvlamingen, vooral plaatselijke historici, werkten omstreeks 1860 mede aan het verzamelwerk van Baron de Reinsberg-Düringfeld, een vreemdeling, die in zijn « Calendrier Belge », de oudste verzameling kalendergebruiken van ons land bundelde.

---

(1) Vande Velde werkte mee aan Wodana met Oostvlaams materiaal. Als vrederechter te Veurne publiceerde hij in de « Annales de la Société d'Emulation » te Brugge o. a. een studie, die vertaald en afzonderlijk werd uitgegeven: *Geschiedenis der Veurnsche processie van deszelfs oorsprong tot heden*. Veurne 1855, 82 blz.

(2) Snellaert zette de uitgave voort van Willems' Volksliederenverzameling en gaf een eigen bundel uit: « Oude en Nieuwe Liedjes ». Gent 1864, tweede druk, uitg. Willemsfonds.

Thans wordt hij nog vaak geciteerd maar is nimmer zonder omzichtigheid te behandelen⁽³⁾.

De eerste sporen van een plaatselijke belangstelling vindt men in de werken van Josephus De Smet (1801-1870), onderpastoor te Oudenburg. Hij verzamelt spreekwoorden, zij het dan het meest in literaire bronnen, beschrijft de overleveringen en legenden van de oude «Menapiërs», bezorgt handleidingen bij de devotie tot O. L.-Vrouw en tot het H. Kruis, waarin de plaatselijke bedevaart-oorden worden beschreven. De Smet steunt zich vooral op oudere, vaak onbetrouwbare historische werken en verzamelingen, en zijn persoonlijke volkskundige nota's zijn eerder gering⁽⁴⁾.

In 1865 verschijnt het eerste nummer van «Rond den Heerd». Guido Gezelle (1830-1899), alsdan onderpastoor te Brugge en James Weale (1832-1917), een Engelse oudheidkundige die alhier verblijft, zijn er de stichters-hoofdopstellers van. In 1871 neemt Adolf Duclos (1841-1925), een priester oudheidkundige en historicus, de redactie volledig over en geeft het weekblad uit tot het einde van de 25ste jaargang. Het laatste blad verscheen op 6 December 1902⁽⁵⁾.

In de 25 jaargangen van het op en top Westvlaams weekblad worden de werkzame krachten uit de ganse gouw gegroepeerd. De belangstelling voor het blad wekte de stichting op van de Gilde van Sint-Luitgaarde (1874-1883), met medewerkers van buiten de gouw, zitdagen en uitgave van eigen verslagen⁽⁶⁾. Als voornaamste ideaal gold het opwekken van de christen-vlaamse geest in verstandhouding met de kerk en gegrondvest op «oud-Vlaanderen met zijn christen gedachte, geboekt of voortlevend op de volksmond».

In grote verscheidenheid worden de volkskundige «zanten» in

(3) Zie de bibliographie over dit tijdperk in : H. STALPAERT, *Uit de Geschiedenis der Vlaamsche Volkskunde*. Adolf-Richard Lootens, *Volkskunde* 1946, 1-4.

(4) J. De Smet gaf o. a. de volgende werken uit : *Platte of gemeene Spreekwoorden* (Brugge 1860); *Geschiedkundige aanhalingen over Menapië* (Brugge 1866); *Overleveringen, Legendes, Bijgeloovigheden, Gebruiken...* (Brugge 1866); *Mengeling. Geschiedenis van Menapië* (Brugge 1869); *Manuel historique du culte de la Très Sainte Vierge* (Brugge 1861); *Aperçu historique de la Croix* (Brugge 1863).

(5) De historiek van het tijdschrift vindt men gedeeltelijk bij : P. ALLOSSERY, *Kan. Ad. Duclos*, in *Annales Soc. d'Emulation. Bruges* 1926, 1-89 en 1928, 129-471. Een uitgebreide studie over het weekblad bleef jammer genoeg tot enkele dagbladartikelen beperkt : M. VAN COPPENOLLE, *Losse Zanten over het weekblad Rond den Heerd*, in *De Gazet van Antwerpen* (Sept. 1946 - Febr. 1947, pass.) Over de afzonderlijke uitgaven en bijlagen van het blad : M. VAN COPPENOLLE, *De Bibliotheke van Rond den Heerd*, in *Mededeelingen van het Verbond voor Heemkunde II* (1946), 19-22 en 41-44. *Het Archievenboek van Rond den Heerd*, *ibid.* 70-74 en 93-95.

(6) A. Viaene, *Gezelle's Sinte-Lutgardisgilde*, in *Biekerf* 1950, 211-213.

« Rond den Heerd » opgenomen. Hoofdzakelijk is de voorliefde gericht op de taalstudie, op de christelijke volksgebruiken, en op het volksvertelsel in zijn verschillende aspecten.

Bij dit alles vindt men geen sporen van enig systematisch onderzoek, noch enige studie in een welbepaalde richting. Het materiaal dat aldaar verspreid ligt — indexen op RdH behoren tot de vrome Westvlaamse wensen — is meestal slechts onder voorbehoud bruikbaar en voor de moderne vorser is veel verouderd en onbruikbaar geworden. Dit neemt niet weg, dat RdH als geheel nog steeds veel goede diensten bewijst.

In het spoor van « Rond den Heerd » volgen later verschillende regionale tijdschriften min of meer dezelfde weg: « 't Daghet in den Oosten » (Hasselt 1885-1907), « Ons Volksleven » (Brecht 1889-1900), « Vlaamsche Zanten » (St. Niklaas 1899-1904) en « Volk en Taal » (Ronse-Waregem 1888-1895). Dit laatste blad bevat ook medewerking van Westvlaamse zijde, vooral uit de Leiestreek. Afzonderlijk gaf Guido Gezelle ook « Loquela » (1881-1895) uit, uitsluitend gewijd aan taal- en dialectstudie⁽⁷⁾.

In 1890 neemt « Biekorf » de taak van « Rond den Heerd » over. Bij de stichting van het « leer- en leesblad voor alle verstandige Vlamingen » staat weerom Gezelle op de bres. Hij vormt een « Biehalle » van medewerkers te Gent, en vindt een groep leraars van het St.-Lodewijkscollege te Brugge als geestdriftige pioniers om van wal te steken. Tot aan zijn dood blijft hij als hoofdredacteur fungeren in nauw contact met de Brugse groep die het « Berek » of de redactie vormt. « Biekorf » staat open voor allerlei bijdragen en studies die de algemene ontwikkeling bevorderen, met de taalkunde en de letterkunde voorop, maar ook de volkswetenschap en de geschiedschrijving worden er gastvrij geduld⁽⁸⁾.

Wetenschappelijke studie van geschied- en volkskundige aard komt er voornamelijk tot haar recht onder de pen van Lodewijk De Wolf (1876-1929) en Emiel Van Cappel (1877-1948), twee priesters die te Leuven onder Cauchie hebben gestudeerd.

Lodewijk De Wolf⁽⁹⁾ speelt een voorname rol: hij maakt de

---

(7) W. PEE, Dialectonderzoek in West- en Frans-Vlaanderen. Overdruk uit Album Philologum voor Prof. Dr Th. Baader. Tilburg z. j., geeft een uitstekend overzicht van de taalkundige werkzaamheden in de Westvlaamse gouw.

(8) Biekorf's verleden vindt men beschreven in: L. DE WOLF, Biekorf: vijf-en-twintig jaar!, Biekorf 1914, 1-37, alwaar ook heel wat deknamen worden opgelost, en: A. VIAENE, Biekorf vijftig jaar, Biekorf 1949, 249-264.

(9) Zie over hem, benevens de hiervoor vermelde bron: M. VAN COPPENOLLE, Lodewijk De Wolf, de onverzoebare Westvlaming, Biekorf 1953, 241-247, alwaar slechts de periode 1893-1914 wordt behandeld. Vgl. Biekorf 1946, 151-156.

volkskundige zanten betrouwbaar en geeft zelf de toon aan met de eerste wetenschappelijke volkskundige bijdragen in het blad⁽¹⁰⁾. Zijn « Volkskundige Bibliographie » (1908-1909) als bijblad van Biekorf verschijnend, groots opgevat en voor de geleerde wereld in het Latijn en het Vlaams opgesteld, moest jammerlijk onderbroken worden.

Ook Emiel Van Cappel⁽¹¹⁾ bezorgde een paar merkwaardige opstellen van volkskundige aard, die vooral een grote belesenheid verraden⁽¹²⁾. Later wijdde Van Cappel zich hoofdzakelijk aan de geschiedschrijving.

Na de eerste wereldoorlog hervatte Lodewijk De Wolf de uitgave van Biekorf en bleef er, spijt heel wat moeilijkheden, heldhaftig aan de leiding tot aan zijn dood. Zijn opvolger E. H. Antoon Viaene verliet geleidelijk een gedeelte van het oude spoor, hij verbande de letterkunde om Biekorf breeduit open te stellen voor de studie van de plaatselijke geschiedenis, de taalkunde en de volkskunde⁽¹³⁾. Vooral na de tweede wereldoorlog werd Biekorf het forum bij uitstek van alle Westvlaamse folkloristen⁽¹⁴⁾.

Even vóór Biekorf verscheen het eerste nummer van « Volkskunde — Tijdschrift voor Nederlandsche Folklore » (1888), gegroeid uit het contact tussen Pol de Mont en August Gittée⁽¹⁵⁾. Aan dit blad, dat in de Westvlaamse kringen van belangstellenden als vrijzinnig aangeschreven stond, werkten enkele bekende Westvlamingen mee. Albert Blyau publiceerde o.a. een kleine reeks oude volksliederen. Er verschenen Brugse zanten van Maurits Sabbe en Westvlaamse volksvertelsels van Medard Verkest. Ook A. Vermast en J. Vercoullie^(15bis) vindt men onder de medewerkers. Na de tweede wereldoorlog dient slechts de eerder toevallige mede-

---

(10) Zie o.a. *De gewezen Muurschildering uit de Speelmanskapel te Brugge*, (Biekorf 1913), een algemene studie over Sinte Ontkommere. Verder: *Het besteken van boomen* (Biekorf 1900-1901). Over De Wolf's werkzaamheden leze men ook: P. ALLOSSERY, *In memoriam*, in *Annales de la Soc. d'Emulation* 1930, 179-190.

(11) Zie over hem: Biekorf 1948, 191 en: A. VIAENE, *In memoriam*, en bibliografie, *Handelingen van... Soc. d'Emulation*, 1948, 179-181.

(12) *Het St.-Jansevangelie*, Biekorf 1901, 231-238; *Gebruiken op Sinksen*. *ibid.* 1902 en 1903; *Baarloop*, *ibid.* 1904, 161-170; *Joel. Bijdrage tot de Westvlaamse Volkskunde*, *ibid.* 1905, 73 vlg.

(13) In het 1ste nr van 1952 kreeg het maandblad een nieuwe ondertitel: *Westvlaams archief voor Geschiedenis, Oudheidkunde en Folklore*.

(14) Biekorf is niet het orgaan van de Bond van de Westvlaamse Folkloristen. Het is evenwel zo, dat alle leden van het Berek van het blad ook lid of bestuurslid zijn van de BWF.

(15) In *Volkskunde* 1949 worden verschillende aspecten uit de geschiedenis van het vijftigjarige tijdschrift belicht.

(15 bis) Zie over hem: R. FONCKE, *Wijlen Prof. J. Vercoullie en de Folklore, Verslagen en Mededelingen van KVATL* 1952, 997-1004.

werking aangestipt van E. H. Michiel English met een paar hagiografische studies⁽¹⁶⁾. Bij de vorming van de redactie van het tijdschrift in 1945 werden er ook twee Westvlamingen om medewerking verzocht. In de laatste tijd verschenen er in dit blad verschillende Westvlaamse bijdragen, die hier verder nog worden besproken.

* * *

Het onderzoek naar de invloed en de werkzaamheden van de tijdschriften is niet voldoende om een getrouw beeld op te roepen van de volkskundige bedrijvigheid in de Westvlaamse gouw. Hierbij moet noodzakelijk aansluiten een eenvoudige naar inhoud gecatalogiseerde opsomming van de voornaamste afzonderlijke studies en uitgaven. Men zal hierin dan kunnen vaststellen dat de periode vóór 1900 door flink werk wordt vertegenwoordigd. In de jongste tijd steunt de belangstelling voor volkskundige onderwerpen in de meeste gevallen op persoonlijk doorgevoerde enkwesten.

Voor dit noodzakelijk zeer beknopt overzicht volgen we dezelfde inhoudsschikking als « **Eigen Aard** », de overzichtelijkste studie over de Vlaamse Volkskunde.

1. — Inrichting en Levenswijze.

De volkskundige studie van de bodem en zijn bewoners, en van het stoffelijke in het volksleven werd, op enkele zeldzame detailbewerkingen na, slechts oppervlakkig doorgevoerd. Vooral het stoffelijke werd echt stiefmoederlijk behandeld. Willem Pée ontleedde de verschillende Westvlaamse volkskarakters en ook Stijn Streuvels leverde overzichtelijk werk op dit gebied. Karel De Wolf analyseerde vooral de Bruggelingen in een reeks pittig-volkskundige novellen. In zekere zin vereeuwigde ook Willem De Hazelt de Roeselaarse Nieuwmarkter in de persoon van « Peegie », terwijl Dr. Peel het Kortrijks volksleven beschreef naar eigen « mémoires » uit het derde kwart van de 19de eeuw, Leon Defraye bewerkte de folklore van Deerlijk⁽¹⁷⁾.

Een bijzondere vermelding verdienen de verschillende bijdragen van Magda Cafmeyer, conservatrice van het Folklore Museum te

(16) M. ENGLISH, O.L.-Vrouw ter Donck, *Volkskunde* 1926, 22-25. — *De christelijke Iconographie en het Dogma*, *ibid.* 1927, 167-168.

(17) W. PEE, *De West- en Frans-Vlamingen*, in: *De Nederlandsche Volkskarakters*, Kampen 1938, 348-371; STIJN STREUVELS, *Land en Leven in Vlaanderen*, Amsterdam 1923; KAREL DE WOLF, *Brugsch Volk*, Brugge 1942, en: *Hier weerom Brugsch Volk*, Brugge 1949; WILLEM DE HAZELT, *Peegie*, Poperinge, 2 dln, 1950 en 1952; Dr PEEL, *Kortrijk... 70 jaar terug*, Kortrijk 1950; LEON DEFRAEYE, *Geschiedenis en Folklore van Deerlijk*, Deerlijk 1942.

Brugge, over allerlei aspecten van het volksleven te Brugge en op het platteland in de omgeving van Brugge⁽¹⁸⁾.

Over stielen en ambachten bleef nog zeer veel onopgetekend. Te Brugge kan men slechts op enkele uitsluitend historische peilingen naar de ambachtsgebruiken wijzen. Te Izegem daarentegen kregen de volksgebruiken van borstel- en schoenmakers een grondige beschrijving. Ook het hoepelsnijden in het Westland en de kuipersbezigheden te Moerkerke werden nauwkeurig opgetekend⁽¹⁹⁾.

Voor een gans eigen aard getuigt in West-Vlaanderen de studie van inrichting en levenswijze der kustbewoners, in het bijzonder van zee- en strandvissers. Een algemene studie kunnen we niet aanwijzen, maar er openbaren zich langs onze kust ten minste drie levensgemeenschappen: de Westhoek van Nieuwpoort tot De Panne, Oostende, en Blankenberge-Heist (Zeebrugge), die ieder afzonderlijk werden bewerkt. In heel wat historische en volkskundige bijdragen werden die kustcentra bestudeerd. Nadrukkelijk mag verwezen worden naar de werken van Ernest De Spot en Frans Bly over de zeevisserij in het algemeen, van Juul Filliaert over de IJslandvaarders en de Westhoek, van Edward Vlietinck over de Oostendse, van E. Van den Bussche en C. C. A. Wauters over de Blankenbergse vissers. Er bestaat een goede beknopte bibliografie over het onderwerp⁽²⁰⁾.

Slechts enkele bijdragen behandelen het stoffelijke in het Westvlaamse volksleven. Een algemeen overzicht vindt men over huis- en hoevebouw in de werken van C. Tréfois. Bijzondere belang-

---

(18) In 't Beertje (Volkskundige almanak van BWF) verschenen: **De Koude Feeste** (Brugse peerdemarkt), jg. 1947, 43-49; **De verenigde Herbergiers** (Brugs maatschappijleven), jg. 1948, 47-64; **Op de Geevaarts** (Volksleven te Beer- nem), jg. 1949, 45-56; **Aen het Vlieghende Peirt** (Volksleven te Oedelem), jg. 1950, 31-47; **Op de Hoorne** (Volksleven te Moerkerke), jg. 1951, 31-45; **Van 't Keuneveld naar 't Zwijns gat** (Volksleven te Sijsele), jg. 1952, 43-59; **De Moerhazen** (Volksleven te Meetkerke), jg. 1954, 18-34.

(19) G. P. BAERT, **De Borstelmakers van Izegem**, Biekorf 1951, 29-36. Vgl. *ibid.* 1951, 126-128; J. GELDHOFF, **De Schoenmakers van Izegem**, *ibid.* 1951, 185-194, 238-244; 1952, 103-111; **Het vieren en begraven van Sint Crispijn**, *ibid.* 1953, 255-258; A. BONNEZ, **Het hoepelsnijden, een verdwenen ambacht uit het Westland**, *ibid.* 1951, 97-103; M. CAFMEYER, **De kuiper uit de vijf Eemers**, 't Beertje 1953, 33-46.

(20) R. DE BOCK, **De laatste Visserschepen van de Vlaamsche kust (voor de komst van den motor)**, Antwerpen 1943. Blz. 22-25 is aan de bibliografie voorbehouden. — Over de strandvisserij valt te vermelden: P. DE KEYSER, **De Strandvisserij langs de Vlaamsche Noordzeekust, Oostvlaamsche Zanten 1938**, 79-94, 223-225. K. ENGELBEEN, **Over Aasdelven, Kordeelvisschen en Wantvisschen aan de Westkust**, *ibid.*, 226-228.

stelling trokken de snel verdwijnende windmolens vanwege A. Ronse, C. Loontiens en C. Devyt⁽²¹⁾.

Over de huisraad, de klederdrachten en het eten en drinken werden er tot nog toe amper enkele kleine nota's opgemaakt⁽²²⁾.

2. — Woord en lied, volksgeloof en wetenschap.

A. — De Volkstaal. — Deken Lenaard De Bo⁽²³⁾ verzamelde gedurende vele jaren het Westvlaams taaleigen en schonk ons het eerste streekidioticon van het Vlaamse land (1873). Na hem bleef Guido Gezelle het Westvlaams en ander ongeboekt taalmateriaal opnemen en bestuderen in zijn tijdschrift *Loquela*, waarvan het voornaamste later tot woordenboek werd omgewerkt (1907). In 1890 verscheen een studie van H. De Seyn-Verhougstraete over het bargoens van Roeselare.

Gezelle verzamelde ook een gedeelte van de Westvlaamse spotnamen, P. Allossery voerde uit Gezelle's handschriften nog documentatie aan, die niet in J. Cornelissens standaardwerk was opgenomen⁽²⁴⁾. G. Gezelle, A. Verwaetermeulen, R. Ghesquière, A. J. Witteryck⁽²⁵⁾, en vooral in de jongste tijd Magda Cafmeyer⁽²⁶⁾ tekenden spreekwoorden en zeizegsels uit de Westvlaamse volksmond op. Het raadsel als taalverschijnsel kreeg niet de gewenste verhandeling.

-
- (21) CLEMENS TREFOIS, *Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke architectuur*, Antwerpen 1950. — ALFRÉD RONSE, *De Windmolens*, Brugge 1934; CARLO LOONTIENS, *Les derniers Moulins à Vent dans l'arrondissement d'Ostende*, Ostende 1939. — Vanaf jg. 1940-45 geeft C. DEVIJT in *Biekorf* een jaarlijks overzicht over de toestand van de Windmolens in West-Vlaanderen.
- (22) Een goede inleiding tot de Brugse gebakspecialiteiten geeft: M. VAN COPPENOLLE, *Van krakelingen en kranssterlingen*, 't Beertje 1954, 35-43, met ill.
- (23) J. FILLIAERT, *E. H. Deken De Bo (1826-1885)*, Tielt 1947.
- (24) G. GEZELLE, *Volkszeg over dorp en stêe*, *Biekorf* 1892-1894, 1896-1899, pass. — Bijvoegsels van Allossery in *Biekorf* 1935, 248-252. Over de bekende bibliograaf en historiograaf van de Vlaamse gilden en ambachten, zie: M. VAN COPPENOLLE, *E. H. Paul Allossery (1875-1943)*, Tielt 1946.
- (25) G. GEZELLE, *Vlaamsche spreekwoorden en luimige gezegden*, Gent 1900. Vgl. *Vlaamsche spreuken uit Guido Gezelle's Duikalmanak*, Tielt z. j. — Een poging tot rangschikking van de zei-spreuken uit allerlei bronnen werd ondernomen in: *Volk en Taal* jgn 1889-1890, pass. Vgl ook *Biekorf* 1896-1898, pass. en jg. 1933, alwaar een vervolg op de Volk- en Taal-poging wordt gegeven. — A. J. WITTERYCK, *Verzameling van Westvlaamse Volksspreuken*, Brugge 1890 (uit: *Annales Soc. d'Emulation* 1889, 55-154).
- (26) M. CAFMEYER, *De vogels in volkszeg en spreuken uit de omstreken van Brugge*, *Biekorf* 1938, 161-165; *Kat en Hond...*, *ibid.*, 1940, 45-52; *Paard en ezel...*, *ibid.*, 1946, 40-42; *Schaap, geit en varken...*, *ibid.*, 137-139; *Gedierte en ongedierte...*, *ibid.*, 228-237.

B. — De Vertelselschat. — Zoals in andere gouwen en in onze buurlanden werd de vroegste en de belangrijkste volkskundige belangstelling gericht op de vertelselschat. Lootens' bundeltje Brugse vertelsels (1868) wekt nog steeds de bewondering op en beleefde zelfs in de jongste tijd een heruitgave. Na Lootens werden er bundels en verzamelingen uitgegeven door of naar G. Gezelle⁽²⁷⁾, A. J. Witteryck⁽²⁸⁾, J. Leroy⁽²⁹⁾, A. Vermast, G. Claerbout⁽³⁰⁾, Horand (pastoor Julius Valckenaere), G. Lamerant⁽³¹⁾, Mevrouw de la Chapelle, en P. De Keyser⁽³²⁾.

Een bibliografisch overzicht over sprookjes-, sagen- en legendenopnamen, niet alleen in West-Vlaanderen maar ook in andere Vlaamse gouwen staat ter beschikking en ontslaat ons hier van verdere uitbreiding⁽³³⁾. Toch moet er nog aangestipt worden, dat zowel een Westvlaams sagenboek als een Westvlaams legendenboek tot nog toe onuitgegeven bleven.

C. — Het Volkslied. — Zoals de vertelselschat genoot ook het volkslied in onze gewesten zijn hoogste populariteit gedurende de tweede helft van de 19de eeuw. C. Carton en J. F. Willems-F. A. Snellaert zochten het hoofdzakelijk in oud-Vlaamse handschriften. Edmond de Coussemaker en Adolf Lootens-Eusèbe Feys plukten het uit de volksmond. De eerste bewerkte het Vlaamse volkslied in de arrondissementen Duinkerke en Hazebroek⁽³⁴⁾, de tweeden verzamelden te Brugge een belangrijke reeks liederen uit de mond van één en dezelfde Brugse vrouw (Moeder Lootens)⁽³⁵⁾. Beide grote bundels bleven tot heden ten dage de voornaamste bron voor de studie van het volkslied in West- en Frans-Vlaanderen.

(27) Vgl. ook: H. STALPAERT, *Gezelle en het Vlaamse volksvertelsel*, Biekorf 1950, 155-160.

(28) Zijn bundel werd opnieuw uitgegeven: *Oude Westvlaamse Volksvertelsels*, afgeluisterd en verteld door A. J. WITTERYCK opnieuw uitgegeven en van nota's voorzien door H. STALPAERT, Brugge 1946.

(29) F. R. BOSCHVOGEL, Pastoor J. Leroy, Tielt 1944.

(30) V. ARICKX, *Een onbekend Westvlaams folklorist: Cyriel Claerbout (1875-1926)*, Biekorf 1954, 61-65.

(31) P. DECLERCO, *In Memoriam*. Kapelaan Lamerant van Reningelst (1863-1953), Biekorf 1953, 179-180.

(32) H. STALPAERT, *De Westvlaamse bundels volksvertelsels (1843-1946)*, Biekorf 1946, 57-65.

(33) H. STALPAERT, *Vertellen, handleiding voor den volkskundigen verteller*, Roeselare 1946. Blz. 134: Waar zoeken we het vertelsel?

(34) J. J. MAK, *Mondeling overgeleverde Kerstliederen*, in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal en Letterkunde* 1946, 97-106 onderzoekt o.a. de gedrukte bronnen van D.C.'s kerstliederen en lofzangen.

(35) *Bibliografische gegevens over die periode vindt men in: H. STALPAERT, Uit de geschiedenis der Vlaamse Volkskunde: Adolf Richard Lootens (1835-1902)*, in: *Volkskunde* 1946, 1-21.

In Rond den Heerd en Biekorf werden er in de loop van meer dan 75 jaargangen heel wat liederenteksten overgedrukt. In de meeste gevallen hebben ze slechts waarde als «tekstvarianten» omdat de bron, de plaats van opname, de wijsaanduidingen en muzieknotaties bijna steeds achterwege bleven.

In 1900 begonnen A. Blyau en M. Tasseel aan de uitgave van hun Ieperse volksliederen, het werk bleef echter onvolledig, er kwamen slechts twee afleveringen van de pers. Een reeks kantwerkstersliederen uit dezelfde bron afkomstig werden later afzonderlijk bewerkt⁽³⁶⁾.

Natuurgetrouwe opnamen zijn aan te wijzen in de verzameling, die onder de leiding van Remi Ghesquiere werd gebundeld, waarin vooral een goede reeks sterreliedereren de schat van kinderliederen nuttig aanvult⁽³⁷⁾.

Enkele moderne teksten en zangwijzen werden ten dienste van de radio te Roeselare en te Kortrijk uit de volksmond opgenomen. Die teksten kwamen, in vergelijking met vroegere opnamen, zwaar gehavend op de fonoplaat terecht⁽³⁸⁾.

Men kan ook moeilijk over de volksliedstudie in Vlaanderen gewagen zonder het werk van de sympathieke Bruggeling Maurits Sabbe te gedenken. Hij zelf tekende Brugse liederenvarianten op, stelde een zeer praktische handleiding bij de studie van het oud-Vlaamse volkslied samen, en hij liet nooit na tijdens zijn lange en vruchtbare speurtochten in oud drukwerk en archief de liederenteksten te verzamelen en voor zijn literair-historische bijdragen dienstbaar te maken⁽³⁹⁾.

Voorals te Antwerpen, in nog groter mate in Nederland, is de studie van het volkslied op het vliegende blad (straatlied) en over de liedjeszangers zelf reeds fel gevorderd. In West-Vlaanderen kwam het nog maar tot een klein inventaris van een liedjesfonds

---

(36) A. BLYAU en M. TASSEEL, *Iepersch Oud-Liederboek*, Gent 1900-1902. Vgl.: M. VERKEST, *Over Liederverzameling*, in: *Kunst* (tijdschrift, Brugge) 1898, 174-176. Dezelfde auteurs publiceerden vooraf: *Oude Vlaamsche Liedereren*, *Volkskunde* 1897-1898, pass. — Van hen ook: *Oude Iepersche en Poperingsche Kantwerkstersliederen*, bewerkt door A. en H. Sarly, Tienen 1922.

(37) R. GHESQUIERE, *Kinderspelen uit Vlaamsch-België*, Gent 1905, 2 dln.

(38) P. HEYNS, *Volksliederen*, Antwerpen 1941.

(39) Uit het werk van M. SABBE: *Eenige Brugsche Volksliederen*, in: *Volkskunde* 1900-1901, 186-193, 215; *Wat oud-Vlaanderen zong*, Antwerpen 1928; *Een liedeken van de «Violieren»...*, in: *De Gulden Passer* 1923, 124-125 (het oudste Ndl vliegende liedjesblad); *Kaapvaart en overmoed, Jan Jacobsen*, in: *Brabant in 't verweer*, Antwerpen 1933, 113-118 (met het Liedeken van die Oostendse kaper als bijlage blz. 433); *Brugsche Liedereren over den Veldtocht van Frederik-Hendrik in Vlaanderen*, *ibid.* 161-172.

van de Ieperse drukker Lambin-Mathée. We kunnen echter hopen op een verdere behandeling van dit boeiende onderwerp⁽⁴⁰⁾.

Het is spijtig voor het volkslied te moeten vaststellen, dat de eigenlijke verzamelperiode na 1900 een einde neemt en tot op heden niet opnieuw voor geopend werd verklaard. In die halve eeuw kwamen er nochtans vele volksliederen in omloop, die voor verdere studie in aanmerking kunnen komen.

D. — Het Volksgeloof.

1. — HET BIJGELOOF.

Aan het «uitstervende» bijgeloof, met geestenheir of toverwereld, werd er in de tijdschriften heel wat plaats ingeruimd. De voornaamste documenten over dit soort van volksverlevering in West-Vlaanderen werden gebundeld onder de titel «Toverije in 't Brugse Vrije». Twee afdelingen werden aldaar, vooral aan de hand van het sagenmateriaal, behandeld: de verschillende vormen, aan de ene zijde van de macht der toveraars en heksen, en aan de andere zijde van de bestrijding der toverij. Een gans eigen plaats veroverde de Duitse Schaper als goedige tovermeester in West-Vlaanderen⁽⁴¹⁾.

De verschijnselen, voortgesproten uit de gerechtelijke heksenjacht vooral in de 16de en 17de eeuw, verkregen in Biekorf een reeks fragmentarische beschrijvingen⁽⁴²⁾. E. I. Strubbe, hoofdman van de BWF, maakt een historische studie klaar over de Brugse heksenprocessen, onlangs publiceerde hij een belangwekkend hoofdstuk uit zijn grote verzameling⁽⁴³⁾.

Victor De Meyere verzamelde de toverijgegevens langs de Vlaamse kust en Walter Giraldo gaf een goed gedocumenteerde studie in het licht over het kwellen op afstand⁽⁴⁴⁾.

2. — DE VOLKSDEVOTIE.

Van ouds af en tot heden ten dage stond de studie van de volksdevotie in het centrum van een blijvende belangstelling. En toch

(40) H. STALPAERT, *Ieperse Marktzangerslie eren*, Biekorf 1953, 83-90.

(41) H. STALPAERT, *Toverije in het Brugse Vrije*, Brugge 1950, 100 blz. — Vgl. W. GIRALDO, *Duitse Schapers*, Biekorf 1951, 93-94, en: *Toverij en Duitse Schapers*, *ibid.* 1954, 42-47.

(42) Vooral E. I. Strubbe, Jos. De Smet en A. Viaene leverden bijdragen hierover, zie Biekorf jgn 1929-1950.

(43) E. I. STRUBBE, *Zwarte Kunst in Brugge in 1544*, *Volkskunde* 1953, 97-107.

(44) V. DE MEYERE, *De folklore van de Vlaamsche kust*, *Volkskunde* 1935-36, 74-77, 107-113; 1937, 62-66, 130-134; 1938, 38-42. Die bijdrage bleef onafgewerkt. — W. GIRALDO, *Kwelen op afstand*, *Volkskunde* 1952, 11-25.

ontbreken voor de meeste vertakkingen van dit onderwerp goede algemene synthesen.

Ongeveer iedere bedevaartplaats beschikt ten minste over een (historische of volkskundige) studie, sommige zijn zeer verouderd, enkele dagtekenen uit de jongste tijd. De specialist Michiel English schonk Gistel, Lissewege, Izenberge en Dudzele aantrekkelijke overzichten⁽⁴⁵⁾. M. Van Coppenolle leverde modelwerk over een kleine Maria-bedevaart te Sint-Andries bij Brugge⁽⁴⁶⁾. Een catalogus van de Westvlaamse heiligenverering werd onlangs uitgegeven, maar die eerste proef was voor aanvulling en verbetering vatbaar⁽⁴⁷⁾.

Het werk van Em. H. Van Heurck « Les Drapelets de pèlerinage » vond navolging in onze gouw. M. Van Coppenolle stelde een flinke inventaris op van de Westvlaamse bedevaartvaantjes, al of niet door Van Heurck beschreven, en leverde hiermee in zekere zin een overzicht over de volkse bedevaartgebruiken. Het werk leent zich waarschijnlijk reeds voor vele, naderhand verschenen, aanvullingen⁽⁴⁸⁾.

Er is nog veel over de volksdevotie te bundelen. De volksbedevaarten voor ziekten van mens en vee dienen systematisch onderzocht; de inventarisatie van veldkapellen en -kruisen mag aanvangen, de verspreiding van bepaalde heiligendevoties verdient bewerking⁽⁴⁹⁾. Al zijn er over de processies enkele kleine studies beschikbaar, toch ligt hier nog een prachtig studieterrein braak voor een algemeen Westvlaams processieoverzicht. Fotodocumentatie over dit onderwerp staat in het Fotoarchief van BWF ter beschikking.

E. — De Volksgeneeskunde - de Volkswerkunde.

In beide gebieden bleven de Westvlaamse bijdragen uiterst schaars. Sporadisch verschenen er enkele tijdschriftartikelen. Lodewijk De Wolf wijdde een paar kleine bijdragen aan de « Volksgeneeswaarkunde », zoals hij die wetenschap betitelde, en zijn

---

(45) Zie: Album English, Brugge 1952, X-XXII bibliografie.

(46) M. VAN COPPENOLLE, *Onze Lieve Vrouw van het Boonpje*, Antwerpen 1945.

(47) LEON DEFRAEYE en LEO SIMOENS, *Onze Heiligen in kerk en kapel*. I. Bisdóm Brugge, Brussel 1950.

(48) M. VAN COPPENOLLE, *Westvlaamsche Bedevaartvaantjes*, Brugge 1942.

(49) Een proefwerk hierin leverde M. VAN COPPENOLLE, *Sint Eloi in het Volksleven*, Antwerpen 1944. Vgl. de oudere werken van H. CLAEYS, *Sint Maarten*, Tielt 1890 en *Leven van Sint Niklaas van Tolentijn*, Pittem 1901.

broeder Karel, in leven apotheker te Brugge, heeft heel wat documentatie over dit onderwerp in zijn Brugse novellen verwerkt⁽⁵⁰⁾.

Thans voert Antoon Viaene, hoofdopsteller van Biekorf, een enkwest over de volksgeneeskunde; in een voordracht voor BWF besprak hij de voornaamste kenmerken van dit onuitgegeven materiaal en hij stelde tevens een algemene studie in het verschiet. Dan zou alvast mogen gesproken worden van een « aangevulde leemte ».

Veel kleine mengelmaren, vooral in de eerste jaargangen van Biekorf, brachten bouwsteentjes aan over de volksweerkunde. De beste en de overzichtelijkste bijdrage hierover werd in dit tijdschrift door Magda Cafmeyer uitgegeven⁽⁵¹⁾.

3. — Volksgebruiken.

1. — De Jaarkrans.

Lange tijd na de Reinsberg's « Calendrier populaire », bundelde Gabriël Celis de sterk verspreide gegevens van de Vlaamse volkskundige kalender. M. Sacré schonk een boekdeel aanvullingen voor Brabant en R. De Warsage bewerkte de gegevens van Wallonië. In schijn beschikt men over een grote documentatie over het onderwerp. In de werkelijkheid zullen slechts algemene overzichten per gouw ooit volledige voldoening schenken.

In West-Vlaanderen werd zeer veel over de volkskalender « gezant ». Rond den Heerd, vooral dan in de eerste zeven jaargangen onder Gezelle's beheer, verstrekte goede bouwstoffen onder de vorm van gezellige wekelijkse « Dagklappers »⁽⁵²⁾.

Van Gezelle's voorliefde voor de dagklapperij vindt men later een paar interessante echo's. Bij de uitgave van een handschrift bezorgde Karel De Gheldere in 1896 een prachtige reeks kalenderaantekeningen, die tot nog toe niet genoeg naar waarde werden geschat⁽⁵³⁾. Uit de bijdragen in het « Liturgisch Parochieblad » van de Abdij van Steenbrugge, groeide Valeer Vande Velde's (1865-1941) bundel « Feesten van het kerkelijk jaar en hunne

(50) L. DE WOLF, *Bijdrage tot de volksgeneeswaarkunde*, Biekorf 1904, 271-272 en 288. — Men leze o.a. van K. DE WOLF het pittige « Pi-Piscopatis », Biekorf 1924, 275-278, de plezante geschiedenis van een onleesbaar apothekersvoorschrift. Een bio-bibliografisch overzicht over de De Wolf's vindt men in: H. STALPAERT, *Karel De Wolf, Leven en Werk*, in *De Weg* (tijdschrift, Roeselare), Maart 1950.

(51) M. CAFMEYER, *Weerspreuken over heel het jaar*, Biekorf 1939, 182-194.

(52) Later werden die bijdragen gedeeltelijk gebundeld onder de titel « De Ring van 't Kerkelijk Jaar », Roeselare 1908. Een tweede gewijzigde druk volgde in 1925.

(53) K. DE GHELDERE, *Dietsce Rime, geestelijke gedichten uit de XIIIe, XIVe en XVe eeuw*, Brugge 1896. Kalenderaantekeningen 119-150.

Volksgebruiken», zowel liturgisch als historisch verantwoord, doch volkskundig hoofdzakelijk gebaseerd op de bekende volkskalenders en de Westvlaamse tijdschriften⁽⁵⁴⁾.

Ook in West-Vlaanderen volgde een kleine reactie op Celis' werk, in die zin, dat in Biekorf een bijvoegsel werd uitgegeven onder de titel «Ieperse Blijdagwijzer»⁽⁵⁵⁾.

Uit de hedendaagse literatuur over verschillende aspecten van de volkskalender treden vooral op de voorgrond de bijdragen van M. Cafmeyer, die een reeks betrouwbare gegevens opleveren over het Brugse⁽⁵⁶⁾.

Voor 1954 schreef de Koninklijke Vlaamse Academie een prijsvraag uit over het volgende volkskundig onderwerp: Folklore van het Joeltijdperk (Kerstmis-Driekoningen) in een Vlaams gewest. Met «Van Kerstavond tot Dertiendag, een studie van de volksgebruiken in het Brugse en in Westelijk Vlaanderen» werd H. Stalpaert bekroond. Ook het drukken van dit werk wordt in het vooruitzicht gesteld.

Bij nader toezicht leent zich de Jaarkrans tot nog vele dergelijke fragmentarische studies, de vele delen van Arnold Van Gennep's «Cérémonies périodiques cycliques» mogen ons gerust tot voorbeeld gesteld worden.

2. — De Levensloop.

Komt dit hoofdstuk het laatst aan de beurt, het brengt ons het kruim van de Westvlaamse wetenschappelijke belangstelling sedert de Bevrijdingstijd.

Over dit gedeelte bestaat reeds een afzonderlijk bibliografisch overzicht⁽⁵⁷⁾, waarheen moet verwezen worden. Toch verdienen de voornaamste bijdragen hier vermelding.

M. Van Coppennolle leverde onlangs het eerste systematisch onderzoek over «Uitvaartgebruiken in West-Vlaanderen», geheel gesteund op de resultaten van een enkwest in de gehele gouw gevoerd⁽⁵⁸⁾.

We beschikken thans ook over twee verschillende resultaten van onderzoek over de volledige levensloop in één bepaalde plaats of

(54) Brugge 1929, 294 blz.

(55) Biekorf 1929 pass.

(56) Men zie o.a.: M. CAFMEYER, Kerstviering in den Broek, Biekorf 1948, 234-238, 241-249; Nieuwjaarsavond, ibid. 1949, 265-271; In de Nieuwjaarsdagen, ibid. 1951, 1-6.

(57) H. STALPAERT, Van de Wieg tot het Graf, Volkskunde 1949, 74-86.

(58) Verschenen in Volkskunde 1951 en in afzonderlijke uitgave van BWF, met illustratie (38 blz).

gewest. W. Giraldo behandelde als thesis in 1948 «Geboorte, Huwelijk en Dood in het Brugse Volksleven»⁽⁵⁹⁾ en werkt thans aan een doctoraatsthesis over hetzelfde onderwerp, uitgebreid tot de gehele gouw en gedeeltelijk tot Frans-Vlaanderen. In Biekorf verschenen er van Magda Cafmeyer een merkwaardige reeks bijdragen «Van de Wieg tot het Graf», die ons over de volksgebruiken bij de levensloop in de plattelandsgemeenten rond Brugge inlichten⁽⁶⁰⁾.

* * *

Hiermede sluiten we onze bio-bibliografische inleiding tot de studie van de Westvlaamse Volkskunde af. Heel wat verdienstelijk werk werd hierin niet vermeld, goede zanters en tijdschrift-medewerkers lieten we onverlet, sommige volkskundige gegevens vonden zelfs geen eigen onderdak. Het lag immers ook niet in onze bedoeling de volledige geschiedenis van de Westvlaamse Volkskunde te schrijven. De mogelijkheid blijft bestaan, dat onze eerste schets tot uitvoeriger dissertaties leidt.

Er is nog veel werkgelegenheid. Er was nimmer sprake van een volkskundige crisis, integendeel, de oogst rijpt nog steeds, maar de geschoolde arbeiders blijven te weinig talrijk. Menig gebied blijkt nog volledig braakland.

Nochtans stemt de volkskundige studie in de jongste tijd hoopvol. Zowel rond Biekorf als in de Bond van de Westvlaamse Folkloristen groepeerde zich een kleine gemeenschap van belangstellenden, die met noeste vlijt alles veil heeft voor de verdere studie van de Volkskunde in West-Vlaanderen.

31 Juli 1954.

Hervé STALPAERT

Aandacht! Lidgeld 1955.

U hebt er alle belang bij Uw bijdrage voor het lidmaatschap 1955 onmiddellijk te storten op postrekening n° 969.46 (Minimum: 100 fr. Ereleden: 250 fr. Buitenland: 125 fr.). Uiterlijk begin Maart zullen de niet gestorte bijdragen, **de inningskosten bijbegrepen**, geïnd worden door de post.

---

(59) Faculteit der Wijsbegeerte en Letteren, Rijksuniversiteit te Gent. In handschrift.

(60) In Biekorf 1948-1952, pass.

Het Folkloristisch Onderzoek in Oost-Vlaanderen.

In dit beknopt enkwest over het folkloristisch onderzoek in Oost-Vlaanderen : wat werd gedaan en wat nog moet en zou kunnen gedaan worden; de vaststelling dus van het status quaestionis in 1954 plus de toekomstplannen, past het wel eerst eventjes te memoreren wat onze voorgangers hebben gedaan, zonder daarom te willen opklimmen tot de «romantiekers» en tot J. W. Wolf, die in 1843 te Gent ons eerste folkloristisch tijdschrift «Wodana», met zijn volksuitgave «Grootmoederken» uitgaf, tot J. F. Willems, Hoffmann von Fallersleben, Snellaert en de verschillende jgg. van het «Het Belgisch Museum», «De Eendragt» en «Kunst- en Letterblad», waarbij we kunnen vaststellen dat de volkskunde of folklore, toen hoofdzakelijk bestond in het optekenen en verzamelen en somwijlen zelfs commentariëren van producten der volksletterkunde en der volkstaal (sprookjes, sagen, legenden, liederen, raadsels, spreekwoorden en gezegden, dialectwoorden) en dit naar de bepaling zelf van de uitvinder van het woord «folklore» J. Thoms in 1846. En dat zal nog lang zo blijven. Van eigenlijk systematisch onderzoek, wat richtlijnen insluit, is geen sprake. De ene «zant» dit, de andere dat, om het schilderachtige woord van G. Gezelle te gebruiken.

In de oproep van P. de Mont in 1878 in «Het Pennoen» verschenen onder de titel : «Verloren Schatten» is er sprake van vertelsels, liedjes, raadseltjes, spreekwoorden, ja ook van gebruiken en gewoonten, volksspelen, oude, aardige uithangborden, kinderliedkens, spelliekens, ja, tot sommige onder 't volk nog voorkomende superstitiën. «Dat alles zijn zovele schatten, zovele kostbare erfgoederen van onze voorvaders, die wij dienen te verzamelen en te bewaren», schrijft de Mont, maar wie het artikel verder leest, ziet dat het hoofdzakelijk gaat over vertelsels, liedjes, rijmkes, dus nogmaals over volkstaal en -literatuur.

Het is pas met het verschijnen van «Volkskunde. Tijdschrift voor Nederlandse Folklore» in 1888 en vooral onder impuls van Alf. De Cock, dat de folklore in Vlaanderen een wetenschappelijke grondslag kreeg. Hetzelfde jaar liet de Gentenaar Gittée dan ook een leidraad te Gent verschijnen, nl. zijn «Vraagbaak tot het zamelen van Vlaamsche Folklore». (Uitg. van het Willemsfonds). Het is

zo goed als onvindbaar, maar een gecomentariëerde en met talrijke voorbeelden voorziene heruitgave ervan is te vinden in het werk van Prof. Dr P. de Keyser : « Folklore en Onderwijs » (1933), dat ook reeds lang uitverkocht is.

Spijtig dat ik in het tijdsbestek dat mij toegelaten is, niet kan ingaan op de vergelijking van deze eerse klassificering der Vlaamse folklore met de volgende, nl. die van Is. Teirlinck in zijn « Folklore flamand, Folklore mythologique » uitgegeven in 1895 bij Rozez te Brussel, met haar rationele indeling der stof in: Volksgeloof, Volksletterkunde, Volksleven, Volkswetenschap en Volkskunst; met de vragenlijst opgemaakt door G. Celis en verschenen in n^r 1, 2^e jg. (1927) van Oostvl. Zanten en door schrijver reeds gevolgd in zijn handboek « De Folklore », uitgegeven in 1925; en ten laatste met het plan Hoffmann-Krayer, gewijzigd door de Nationale Commissie voor Folklore en dat Dr K. C. Peeters min of meer gevolgd heeft in zijn standaardwerk : « Eigen Aard ». Het zou zeker de moeite lonen na te gaan hoe het studieveld van de folklore zich uitgebreid heeft, hoe langzamerhand meer belangstelling wordt betoond voor de materiële folklore — wat men ook de ethnografie der beschaafde volkeren is gaan noemen — hoe de sociale, psychologische en economische elementen meer tot hun recht komen bij de studie der folkloristische verschijnselen; vast te stellen dat de folklore niet meer, zoals vóór enkele decennia, beschouwd wordt als een uitsluitend historische of filologische wetenschap. Hier is een interessant onderwerp voor een licenciaatswerk, of zelfs voor een doctorsthesis. Deze studie zou ons ongetwijfeld een klaar beeld geven van de vooruitgang en de verdieping der folkloristische studiën in ons land.

In de twee laatste decennia van de XIXe eeuw ontstonden tal van folkloristische tijdschriften. Ere wie ere toekomt! Eerst « Volkskunde. Tijdschrift voor Nederlandsche Folklore », titel die reeds aanduidt dat het niet uitsluitend Oostvlaams folkloristisch materiaal aanbracht. Onder de leiding van Alf. de Cock, die zoals U weet geboortig was van Herdersem en tot 1904 te Denderleeuw als hoofdonderwijzer fungeerde, werd veel Oostvl. folkloristisch materiaal, vooral uit de Denderstreek erin opgenomen (volksge-neeskunde, volksvertelsels, volksgebruiken, kalenderfeesten, volkstaal, volkshumor, volksgeloof, enz.). In dit tijdschrift verschenen o.a. ook de drie verzamelingen spreekwoorden met rijk commentaar, die De Cock later afzonderlijk uitgaf.

Ook in het Antwerps tijdschrift « Ons Volksleven » van J. Cornelissen en Vervliet (1883-1900) waren talrijke artikels aan het

Oostvl. volksleven gewijd, o.a. « Kinderspelen uit het Land van Dendermonde » van P. van den Broeck en A. D'Hooge, ook sagen uit Hamme en uit het Meetjesland.

« Volk en Taal », het orgaan van het Zantergilde van Zuid-Vlaanderen, gesticht in 1888 en verdwenen in 1895, eerst gedrukt te Ronse bij Courtin, later te Waregem bij Ducatillon, mag grotendeels Oostvl. heten, alhoewel het ook Westvlaams materiaal leverde. Nogmaals zijn het meest sagen en volksvertelsels, bijdragen over dialectwoorden en enkele over volksgebruiken, zoals die van P. van den Broeck en A. D'Hooge over de « Sint-Pietersvuren en het dansen onder de rozenhoed » (4^e jg.).

Wat « Vlaamsche Zanten » betreft te St.-Niklaas opgericht in 1899 door Kan. Am. Joos en Jos. van Vlierberghe, uitgegeven door de Waasse Zanter en aldaar gedrukt bij Em. van Haver, mogen wij gerust beweren dat het uitsluitend Oostvlaams was en hoofdzakelijk gewijd aan het Waasland en aan het Meetjesland. Nogmaals vertellingen, sagen, legenden, artikels over volksgeloof, volkstaal, volksliederen, rijmen, kinderspelen, maar ook over volksgebruiken, zoals die interessante bijdragenreeks van Vrouwe Weyn : « Het Hof Van der Linden », een unicum meen ik in Vlaanderen, een folkloristische monografie van een boerenhof en een boerenfamilie.

De werkzaamheid der Waasse Zanter liet zich vooral gelden op het gebied der volkstaal. Met hun medewerking gaf Am. Joos zijn « Waasch Idioticon » (1904) uit. Ook de « Vertelsels van het Vlaamsche Volk » (1889-'90-'91), de « Raadsels van het Vlaamsche Volk » en « Schatten uit de Volkstaal » (1887) van dezelfde schrijver zijn grotendeels ontstaan door de samenwerking van Am. Joos met zijn leerlingen en oudleerlingen uit de Normaalschool te St.-Niklaas.

Een derde specifiek Oostvl. tijdschrift, maar niet uitsluitend gewijd aan de volkskunde was « Nieuw Leven voor het Arrondissement Aalst. Maandblad voor Volkskunde, Plaatselijke Geschiedenis, Letterkunde, Schone Kunsten en Kritiek », gedrukt te Aalst bij Van Schuylenberg-Luca, Keizerlijke Plaats. Het kende slechts 3 jgg. Het 1^e nr is van Oct. 1908 en het hield op te verschijnen in Sept. 1911. Alhoewel in de ondertitel de volkskunde eerst vernoemd wordt, komt ze toch maar op het achterplan te staan in dat tijdschrift, waarin slechts een vijftiental bijdragen er aan gewijd zijn, nl. over Verloren Maandag, over hetebrood, spotnamen, volksspelen van destijds, over vuren en lichten, over bijenhouders, over de straatzanger Sadones.

Na de eerste wereldoorlog zien wij een heropbloei van de folkloristische navorsingen in ons land. Het is een algemeen verschijnsel, niet enkel in Oost-Vlaanderen, maar ook in de andere provinciën, zowel Vlaamse als Waalse. De openbare besturen schijnen meer en meer voor de folklore gewonnen en verlenen aan de beoefenaars ervan hun morele en geldelijke steun.

Zo zien wij ontstaan in Brabant de Provinciale Dienst voor Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen in 1921; enige jaren later, in 1925, gevolgd door de inrichting van een gelijkaardige Dienst in de provincie Antwerpen. Oost-Vlaanderen bleef niet ten achter, zoals we onmiddellijk zullen vaststellen. Ook de geest en de methode zijn veranderd : er wordt meer aan systematische opzoekingen gedaan, aan plaatselijke enkwesten over bepaalde folklor. onderwerpen. De werking van de Mont, Gittée en A. de Cock in « Volkskunde » begint haar vruchten te dragen.

In Oost-Vlaanderen is de stuwkracht tot deze herleving uitgegaan van twee inrichtingen, een officiële en een private, nl. de leerang in de folklore, ingericht bij Kon. Besluit van 5 Maart 1926 aan de Gentse Universiteit, en de Bond der Oostvl. Folkloristen gesticht in Mei van hetzelfde jaar. Treffend genoeg de eerste titularis van de eerste leerstoel in de folklore in ons land en de stichter en eerste voorzitter van de Bond was dezelfde persoon, nl. Prof. Dr Paul De Keyser. Aan hem is dan ook grotendeels de bloei van de folkloristische studiën in Oost-Vlaanderen te danken.

Artikel III van de standregelen van de Bond bepalen dat deze zal trachten de studie der folklore te bevorderen door het systematisch onderzoek van de folkloristische verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen, het uitgeven van mededelingen, het inrichten van tentoonstellingen, verzamelingen, enz. met folkloristisch karakter, van een eigen boekerij, het houden van folkloristische landdagen.

Wat ons hier interesseert is na te gaan wat gepresteerd werd betreffende het eerste punt, nl. het systematisch onderzoek van de folkloristische verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen.

Met dit doel werd een opzoekingscommissie samengesteld in 1927, waarvan de eerste secretaris Cl. Trefois was. Deze ijverige folklorist, die van huize uit architect is, had natuurlijk voor zijn deel de studie van de **hoevenbouw** genomen, alhoewel hij ook wel meiliederen, aftelrijmpjes en kinderspelen, herberg- en feestopschriften, spotnamen en -gezegden optekende. Jammer dat hij zo weinig van het door hem op dit laatste gebied verzamelde materiaal uitgegeven heeft. Wat zijn onderzoek over de landelijke archi-

tectuur betreft, dat hij met taaie volharding jarenlang en ver buiten de provincie en zelfs buiten de landsgrenzen, in Nederland, Noord-Frankrijk, Zuid-Engeland en het Rijnland doorvoerde, daarover publiceerde hij talrijke merkwaardige studiën over « het Strodek-kersbedrijf » en « het Strodekkekersg^erief » alsook over « de Tuiltjes op de nok als noodzakelijke dakversiering » in « Oostvl. Zanten »; « De boerenhuisvormen en hun belang voor de geschiedenis der Lage Landen aan de Zee » in « Wesalia » (1937). In boekvorm verschenen : « De Bouw van de boerenhoeven in de Zuidelijke Nederlanden » (De Sikkel, 1941, 2^e uitg. 1942); « Van Komwoning tot Vlaamsche boerderij » (1943) en last not least zijn standaardwerk : « Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke Architectuur » (De Sikkel, 1950). Die uitgebreide enkwesten van Cl. Trefois beletten niet dat gewestelijke, meer gedetailleerde onderzoeken nog mogelijk zijn op het gebied der landelijke architectuur. Een dergelijk onderzoek heeft dan ook Mej. Dr Elisabeth Dhaenens ondernomen voor het Meetjesland. We hopen dat zij binnenkort de uitslagen daarvan zal kunnen publiceren. We wijzen terloops op haar artikel : « Voorbeeld van een XVIIIe eeuwse schouwbekleding in een Meetjeslands Boerenhuis », verschenen in Oostvl. Zanten.

Een tweede enkwest betrof **de volkshumor**. In Oostvl- Zanten verschenen van de 2^e jg. af regelmatig talrijke lijsten van spotnamen en spotrijmen en -gezegden op Oostvl. gemeenten, die in de laatste jgg. aangevuld werden door artikels over de bijnamen der voetballspelers, in een speciale rubriek : Folklore en Sport. Dh. Lievevrouw-Coopman wijdde in hetzelfde tijdschrift een uitgebreide studie aan de « Bijnamen der Gentenaars ». Herinneren wij er terloops aan dat ook veel Oostvl. materiaal in verband met de volkshumor, o.a. door Cl. Trefois, aan dhr. J. Cornelissen afgestaan werd voor zijn standaardwerk : « Nederl. Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk » in zes delen.

Bij gelegenheid van de Alfons de Cockhulde ingericht in 1928 door de Bond te Herdersem en te Denderleeuw, met onthulling van een gedenksteen aan het geboortehuis van de grootmeester der Vlaamse folklore te Herdersem en van een gedenkteken te Denderleeuw, werd met de overblijvende gelden een Alfons de Cockfonds ingericht, met het doel om de twee jaar een prijsvraag over een folkloristisch onderwerp in Oost-Vlaanderen uit te schrijven.

De Bond volgde hierin het voorbeeld der Kon. Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, die reeds sedert jaren, voor de **volkstaal** en de **volksletterkunde** vooral, dergelijke prijsvragen uitschreef, natuurlijk niet beperkt tot Oost-Vlaanderen. Zo werden,

om bij onze provincie te blijven, bekroond en uitgegeven het «Zuidoostvlaamsch Idioticon» van Is. Teirlinck (1908-1924), het «Gents Woordenboek» van L. Lievevrouw, dat in 1911 bekroond werd, maar waarvan de uitgave pas in 1950 is begonnen en nog niet voltooid is, en dit prachtig compendium van de Zuidnederlandse **kinderspelen**: «Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland» door A. de Cock en Is. Teirlinck, in acht delen. Dit laatste werk handelt natuurlijk niet uitsluitend over ons gebied. Terloops weze er ook voor de kinderspelen gewezen op het werkje van P. van den Broeck en A. D'Hooge: «Kinderspelen uit het Land van Dendermonde», op dat van Mevrouw Battaille-Hiel: «Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde» (1931) en op «Spelen mijner Jeugd» (1952), door L. Lievevrouw, deze laatste twee zijn uitgaven van de Bond⁽¹⁾.

De eerste p r i j s v r a g e n van het Alf. de Cockfonds, nl. een studie over de volksgeneeskunde in Vlaams België (1930), een studie over de hoevenbouw (1933), alsook een studie over de veldkappelletjes in het oude graafschap Vlaanderen, bleven onbeantwoord. Het kapitaal van het fonds ging verloren door het sluiten van de «Handelsbank». In 1938 werd een nieuwe reeks vragen uitgeschreven: één over hoevenbouw en één over het bedevaartonderzoek, nl. over de geneesheiligen, allebei binnen de grenzen van het oude graafschap Vlaanderen. Nogmaals geen antwoorden.

Nochtans moet ik doen opmerken dat met betrekking tot de **bedevaarten** voor onze provincie wij vele gegevens kunnen vinden in de «Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land» (1923), door G. Celis, in «Bedevaartplaatsen in Oost-Vlaanderen» (1914) door dezelfde schrijver, ook in de talrijke bijdragen van Mr. J. Vermeulen over «Kerkpatronen, Bedevaartplaatsen en Devotie-oorden in Vlaanderen» (dus ook voor West-Vlaanderen en Frans-Vlaanderen, en zelfs voor Zeeuws-Vlaanderen) verschenen in «Oostvl. Zanten» en in het werkje van Leo Simoens: «Onze Heiligen in Kerk en Kapel. Bisdom Gent» (1952). Dit laatste werk is met voorzichtigheid te raadplegen.

In 1938 diende Lic. Fr. de Wrede van de Leuvense Universiteit een licenciaatsverhandeling in over de «Volksbedevaarten voor ziekten van mens en dier in 't Waasland en in het land tussen Durme en Schelde». Sedertdien zijn te Leuven meerdere licen-

---

(1) Historische waarde heeft het werkje uitgegeven door Em. H. van Heurck en verschenen in de «Mededelingen» der Kon. Vl. Academie (1951), nl. «De Kinderspelen van J. B. Luyckx» een berijmde bundel Aalsterse kinderspelen uit het einde der XVIIIe, begin der XIXe eeuw.

ciaatsverhandelingen over volksbedevaarten ingediend geworden, waarvan de drie voor het Vlaamse deel van de provincie Brabant, nl. die van J. Van Haver voor West-Brabant, die van N. de Wit voor de streek tussen Zenne en Dijle en die van J. Sannen voor Oost-Brabant, slechts in druk verschenen, nl. in « De Brabantse Folklore ». Voor Oost-Vlaanderen stippen wij nog aan : Lic. R. de Vleeschauer : « Volksbedevaarten voor ziekten van mens en dier voor de kantons Oudenaarde en Ronse » en van Mej. Lic. G. de Schrijver, idem voor de kantons Ninove, Aalst en Geraardsbergen. Hier past het wel zijn spijt uit te drukken over het feit dat de licenciaatswerken, op enkele uitzonderingen na, niet gepubliceerd worden, dat aldus een massa gegevens, uitkomsten van taaie arbeid en geduldige opzoekingen, een documentatiebron voor verdere wetenschappelijke navorsingen en voor de studerende gemeenschap, om zo te zeggen verloren is, daar de handschriften zelden kunnen geraadpleegd worden en vele voor immer verdwijnen of onder stof begraven liggen.

Met betrekking tot de bedevaarten wijzen wij ook op het groot enkwest ondernomen door ons toegewijd medelid Lic. R. van der Linden over **de bedevaartvaantjes** in Oost-Vlaanderen, een tegenhanger van het werk van Mts van Coppenolle voor West-Vlaanderen en tevens een aanvulling van het grote werk van E. H. van Heurck : « Les drapelets de pèlerinage en Belgique et dans les pays voisins ». Een lijst der nog bestaande en verdwenen bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen, alsook een volledige studie over de Aalsterse bedevaartvaantjes liet hij verschijnen in « Oostvl. Zanten », jg. 1953. Die van de Nood Gods te Lede maakten het onderwerp uit van een bijdrage van de E. H. de Brouwer in « Het Land van Aalst », jg. 1953. Noteren wij nog in verband met de bedevaarten de studie van ons medelid Lic. M. Daem over **de « Ex-voto's »**, die hij, laten wij hopen, binnenkort tot een goed einde zal kunnen brengen.

Komen wij terug tot onze prijsvragen en wel tot die van 1942, nl. een **Oostvlaams Sagenboek**. Drie antwoorden kwamen binnen, waarvan het bekroonde, het « Waasch Sagenboek », door F. van Es, en het derde geklasseerde : « Sagen uit Noord-Oostvlaanderen », door Godelieve De Meyer, door de Bond werden uitgegeven. Het handschrift van het « Zuid-Oostvlaanderens Sagenboek » door wijlen Mej. Aug. De Clercq schijnt verloren te zijn.

Prof. Dr E. Blancquaert als eerste jurylid besloot zijn verslag over de sagenprijskamp als volgt : « Kon men nog twee of drie locale verzamelingen zoals « Waasch Sagenboek » en het « Zuid-

Oostvlaanderens Sagenboek » zien tot stand komen, b.v. voor het Meetjesland⁽²⁾, het Land van Aalst, het Land van Dendermonde, de streek tussen Leie en Schelde, dan zou het ogenblik gekomen zijn voor een Oostvlaams sagenboek in zijn geheel.» We weten dat Prof. de Keyser sedert jaren werkt aan een Gents Sagenboek, dat Lic. Roger de Geeter, op voorstel van Prof. de Keyser in 1952 een « Bijdrage tot een Sagenboek van Zuid-Oostvlaanderen » heeft geschreven, die bekroond werd door het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen in datzelfde jaar. Twee andere licenciaatsverhandelingen zijn te Gent in voorbereiding, voor 1954 : « Volkssagen in het Waasland » door Hugo Arens, en voor 1955 : Volkssagen van tussen Schelde en Leie », door Albert Desmijter.

De prijsvraag voor 1943 luidde : **Kinderspelen en Kinderliedjes** van een bepaalde streek uit Oost-Vlaanderen, dit als aanvulling op het lokaal plan van het werk van A. de Cock en Is. Teirlinck, tevens bedoeld om de evolutie te kunnen nagaan die het kinderspel en het kinderlied ondergaan hebben sedert het begin dezer eeuw. De antwoorden : « Kinderliedjes en -spelen uit het Land van Geraardsbergen », door Mej. A. de Clercq, en « Kinderliedjes en -spelen uit het Waasland », door M. Dewulf werden bekroond, maar spijtig genoeg niet uitgegeven bij gebrek aan geldmiddelen.

Weerkundige volkskalender voor het Vlaamse land (Voorspelingen, weerspreuken, boerenwijsheid, enz.) was de prijsvraag voor 1945. Twee antwoorden werden ex-aequo geklasseerd : de studie van Maurits Broeckhove, uit Gent, en die van dhr. Beirens uit Antwerpen.

Op de prijsvraag 1947 : de **Folklore van het Paard** in België (inzonderheid de paardenommegangen en -zegeningen, het paard in de uithangborden en als gebakvorm) werd er maar één antwoord ingestuurd, dat niet bekroond werd. Dhr. Pieters, uit Serskamp, lid der Nationale Commissie voor Folklore, heeft een studie over de paardenommegangen in gans het land op het getouw, waarvan reeds een merkwaardig uittreksel verschenen is, nl. « De Paardenommegangen in het Land van Aalst », gepubliceerd in « Het Land van Aalst », 5^e jg. (1953). Zuid-Oostvlaanderen is wel de streek waar de paardenommegangen het talrijkst zijn en het taaist blijven voortbestaan. In « Oostvlaamsche Zanten ». jg. 1952

---

(2) Voor dit gewest noteren wij de dunne bundel van J. van Lantschoot : « Vertelsels uit het Meetjesland », (13 vertellingen en 4 fabels) (1^e uitg. 1895, 2^e uitg. 1929).

verscheen ook van zijn hand een studie : « Rond de St.-Martens-ommegangen te Asper » met een volledig onderzoek over de eredienst van St. Martinus in Oost-Vlaanderen.

Voor het jaar 1949 schreef de Bond een prijsvraag uit over « **De Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken** in de provincie Oost-Vlaanderen ». Deze studie werd gevraagd ter aansluiting bij die van wijlen Jos. Cornelissen over hetzelfde onderwerp voor de provincie Antwerpen en van die van Mts van Coppenolle over uitvaartgebruiken voor West-Vlaanderen. Een omstandige leidraad over dit onderwerp verscheen in Oostvl. Zanten (1947). Het degelijk en dan ook bekroonde antwoord van ons medelid J. Pieters behelsde het vroegere Land van Dendermonde. Het werd ongelukkig, nogmaals bij gemis aan geldmiddelen, niet uitgegeven. Hier weze terloops er op gewezen dat in het Cultureel Jaarboek van de provincie Oost-Vlaanderen 1950 een « Vragenlijst over de volksgebruiken in verband met Zwangerschap, Geboorte en Doop », door ons gepubliceerd werd.

Twee antwoorden werden bekroond op de prijsvraag van 1951, die luidde : « Een monografie over **het volksleven in het algemeen sedert 1900 van een bepaald dorp, stad of streek** uit de provincie Oost-Vlaanderen » nl. dat van M. Dewulf over het « Volksleven van Waasland » in 2 delen, buitengewoon belangwekkend wat de volkskunst betreft, en dat van de gemeente Wieze door Lic. J. van Haver.

Een reeks dergelijke locale folkloristische monografieën steunende op persoonlijk onderzoek zou zeker een trouw beeld weergeven van de « levende », de hedendaagse folklore van onze provincie⁽³⁾. Dit schijnt ook het Provinciebestuur beseft te hebben, die kort daarop een zelfde prijsvraag uitschreef, waarbij het reeds vermelde werk van Lic. De Geeter geprimeerd werd. De degelijke en methodische studie van dhr. Broeckhove : « De Levende Folklore van het gewest Balegem » waarvan delen regelmatig in Oostvl. Zanten verschijnen, was ook een antwoord op deze prijsvraag⁽⁴⁾.

Op de prijsvraag 1953 over **de volksambachten** : het zeeldraaien, de wissen- of wijmenteelt en -bewerking, de mandenmakerij, het bezembinden, de vertinner, de zagenzetter, enz. werd niet gere-

(3) Noteren wij ook in dit verband voor Gent het schattig werkje van J. Boes : « De Folklore van de Volksbuurt » (1950), dat handelt over het leven van het stedelijk proletariaat op het einde der XIXe, begin der XXe eeuw, het verouderde werkje van G. Celis : « Het Gentsche Volksleven » (1914). Ook de bundel « Gent in de Literatuur en in de Folklore » (1935), door Prof. Dr P. de Keyser dient hier vermeld te worden.

(4) De Levende Folklore van het Gewest Balegem door M. Broeckhove is sindsdien afzonderlijk in brochurevorm verschenen. Uitgave van de Bond. 40 frs.

ageerd, alhoewel enkele dezer ambachten sporadisch nog bestaan en het dus hoogst tijd wordt dat, vóór hun totale verdwijning, alle bijzonderheden zowel op technisch, als op economisch en folkloristisch gebied ervan verzameld worden. In zijn folkloristische film: Pannekoeken uit het Meetjesland, heeft kineast Bonamie interessante gegevens over de hoefsmederij, de mandenmakerij, de wagenmakerij, het ambacht van de zeeldraaier en de tonnenmakerij vooral vastgelegd.

Over volksambachten en lokale nijverheid vermelden wij, benevens de reeds aangehaalde bijdragen van Cl. Trefois over de strodekker, de werkjes van J. Boes over « De Tinnenpotgieterij te Gent », van Augusta de Clercq over de « Kantwerksters en de Kantnijverheid te Geraardsbergen » en van G. P. Baert over « De Zijdeweaver te Deinze » (1950). De uitgave van dergelijke monografieën dient aangemoedigd te worden.

Nu nog een woord over de **enkwesten** ondernomen in Oost-Vlaanderen in samenwerking met onze bond.

Op initiatief van Prof. Dr P. de Keyser, na raadpleging van de Minister van Openbaar Onderwijs en van de Nationale Commissie voor Folklore, gesticht in 1937 en waarvan Prof. de Keyser toen ondervoorzitter was, stuurde de heer Gouverneur, dhr. L. Fredericq, in 1939 een vragenlijst rond aan de Oostvl. gemeentebesturen in verband met **de bijzondere volksgebruiken** in hun respectieve gemeenten in stand gebleven en ook over de **markten, kermissen en bedevaarten**, die er plaats grijpen. Dit onderzoek genoot een waar succes, want op 297 gemeenten kwamen 296 antwoorden binnen. Ik zal niet beweren dat alle volledig en degelijk waren. Ze berusten op het seminarie voor Volkskunde in de Rijksuniversiteit te Gent. Het zijn de gegevens van dit enkwest, die Prof. de Keyser gebruikte in zijn drie merkwaardige artikels, nl. « De Vastenavondvuren in Oost-Vlaanderen » (Volkskunde, 1940), « De St.-Jans- en de St.-Petersvuren in Oost-Vlaanderen » (Volkskunde 1941), « Sinter Greef, Sint Marten en Sint Niklaas als kinderheiligen in Oost-Vlaanderen » (Volkskunde, 1942).

Een tweede provinciaal enkwest werd ingericht in 1947. Het ging ditmaal over **de uithangborden en opschriften**, een zeer interessant onderwerp dat reeds door Frans de Potter in zijn « Boek der vermaarde uithangborden » (1861) was behandeld geworden. 288 antwoorden kwamen binnen, waarvan 5 negatieve. Op initiatief van Mr. J. Vermeulen, die in het « Cultureel Jaarboek voor Oost-Vlaanderen 1950 » een vragenlijst over de reuzen en in « Oosvl.

Zanten » (1950) een « Proeve van Inventaris der Reuzen » publiceerde, werd door het Provinciebestuur ook een enkwest over de **ommegangsreuzen** in Oost-Vlaanderen ingericht, waarop 50 positieve antwoorden binnenkwamen, 222 negatieve en een vijftiental gemeenten niet reageerden, waaronder twee, nl. Dendermonde en Zottegem, nochtans reuzen bezitten.

U ziet dat op folkloristisch gebied in Oost-Vlaanderen gedurende de 3 laatste decennia vooral en laten wij het onomwonden zeggen, sedert de stichting van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen, heel wat gepresteerd werd.

Ook de materiële folklore werd niet vergeten. De Bond richtte van 1927 af regelmatig te Gent **tentoonstellingen** in in de kerk van het oud klooster der Geschoeide Karmelieten, gewezen Oudheidkundig Museum, die welwillend door het Stadsbestuur was afgestaan om er een **Folklore-Museum** in te richten. De verzamelingen namen zo'n uitbreiding dat het Stadsbestuur besloot er een stedelijk folklore-museum van te maken, wat dan ook geschiedde op 16 Juli 1932. Het is aldaar ook dat een **poppenspel** werd ingericht, dat jaarlijks met de Gentse Kermis — en ook soms daarbuiten — vertoningen houdt, waarin het echte Gentse Pierke de hoofdrol speelt. Dank zij de samenwerking van Conservator J. Boes en van de Eerw. Heer Pastoor J. Vandenbroucke, de schrijver van « Het Gents Poppenspel » (1931) en van « Het Poppenspel in de Nederlanden » (1946) en stichter van « Het Spelleke van de Muide », greep aldaar van 16 tot 10 Juli 1933 het eerste « Landjuweel van Poppenspelen » plaats. Dit landjuweel was het sein tot de herleving van het verkwijnende poppenspel in onze provincie; vooral te Gent, waar verschillende poppenspelen sedertdien bestaan en regelmatig vertoningen geven.

Ook de oudheidkundige musea van Aalst, Oudenaarde, Lokeren, Zottegem, Dendermonde, maar vooral die van Sint-Niklaas en Deinze bevatten veel **folkloristische verzamelingen**, waaraan in de laatste tijd ook meer zorg werd besteed, zodat ze meer in de belangstelling kwamen te staan. Het heemkundige museum van Ronse, gesticht in 1937 en gesloten gedurende de bezetting, werd plechtig heropend in 1952. Het bevat een zeer interessante afdeling en verschillende ensembles gewijd aan de folklore en aan de locale ambachten en nijverheid.

Een **openluchtmuseum** bezitten we, helaas, nog niet! Het is nochtans in onze provincie en bepaald te Gent, dat een paar jaren vóór de eerste wereldoorlog, onder het impuls van Prof. Dr Logeman, die verschillende belangrijke bijdragen gewijd heeft aan de open-

luchtmusea in Skandinavië en aan dat van Skansen in het bijzonder, een comité tot stand kwam, met het doel een openluchtmuseum in te richten en wel in het Stadspark bij gelegenheid van de wereldtentoonstelling van 1913. De oudheidkundige en tekenaar Armand Heins maakte er zelf een plan van op, dat schijnt verloren te zijn, maar het inrichtend comité van de tentoonstelling verkoos een « Oud Vlaanderen », vol aantrekkelijkheden, dat meer renderend moest zijn, maar slechte zaken deed en na de tentoonstelling werd afgebroken. Prof. P. de Keyser wijdde aan deze eerste poging een artikel in *Volkskunde*, 53e jg. (1952).

Een nieuwe poging tot inrichting van dergelijk museum, ditmaal in de Neermeersen te Gent, werd in het jaar 1930 door de Bond der Oostvl. Folkloristen aangewend; maar noch het stadsbestuur, noch het Provinciebestuur gingen in op het voorstel van de Bond en de zaak leed aldus schipbreuk. Nu bezit Limburg een openluchtmuseum in wording in het uitgestrekte domein van Bokrijk en, naar wij vernemen, is er ook spraak in West-Vlaanderen, te Koksijde, dergelijke inrichting te stichten. We durven hopen, dat dit geen loos gerucht zal blijken te zijn en wensen bij voorbaat de Westvlamingen geluk met dit prachtig initiatief, dat zeker een parel te meer zal zijn aan de kroon van onze kuststreek. Het openluchtmuseum-idee schijnt ondertussen in Oost-Vlaanderen geen vorderingen te maken.

Wat moet er nu nog gedaan, of zou er nog kunnen gedaan worden in verband met het folkloristisch onderzoek in Oost-Vlaanderen? In dit kort tijdsbestek kunnen slechts enkele punten aangeraakt worden en enkele suggesties vooruitgezet. In de loop van mijn overzicht heb ik er al enige terloops aangeraakt en kom ik er dus niet meer op terug.

Ik zet eerst en vooral vooruit : 1) een grondig onderzoek over de gebruiken in verband met : a) zwangerschap, geboorte en doop; b) liefde, verloving en huwelijk, c) dood, begrafenis en rouw. Voor deze drie onderzoeken bestaan er leidraden, nl. mijn reeds vermelde vragenlijst verschenen in het Cultureel Jaarboek van de provincie Oost-Vlaanderen, 1950, voor onderzoek a, een vragenlijst verschenen in *Ons Heem*, jg. 1953, n° 1-2; voor b, en voor c de leidraad verschenen in *Oostvl. Zanten* (1947), en de reeds vermelde studie van Mts van Coppinolle voor West-Vlaanderen, verschenen in « *Volkskunde* » (1951, n° 3).

2) Daar onze provincie, alhoewel fel geïndustrialiseerd, toch nog hoofdzakelijk een landbouwstreek is gebleven, is ook een onderzoek

over **landbouwgebruiken** geboden, vooral daar nu, met de mechanisering van de landarbeid, tal van oeroude gebruiken verdwijnen. of op het punt staan te verdwijnen. Als voorbeeld van dergelijke onderzoeken geef ik aan : « Het Opstellen van het Koren in Vlaanderen », door M. de Meyer, in Oostvl. Zanten (1936-1939) verschenen met kaarten.

3) Met de beoefening van sporten allerhande zijn ook vele **volksspelen en volksvermaken** bedreigd met verdwijning. Hier is wederom een grondig onderzoek geboden des te meer dat wij maar één noemenswaardig algemeen werk over volksspelen bezitten voor Vlaams België, nl. dat van Mts Sacré en A. De Cort : « Volksspelen en Volksvermaken in Vlaamsch België » (1925). Daarmee in dit verband is voor Oost-Vlaanderen ook noodzakelijk een Inventaris van de nog bestaande en zelfs verdwenen schuttersverenigingen (boogschutters, kruisboogschutters, balboogschutters, blaaspijpschutters en karabijschutters), van de duivenmelkersverenigingen, van die der vinkeniers, der kanarievogelkwekers, alle met hun eigenaardige gebruiken.

4) Een inventaris der **huisnamen** is ook geboden. Alhoewel dit werk meer van historische aard is, omdat deze namen met het numeren der huizen bijna totaal verdwenen zijn, toch in de steden, heeft het ongetwijfeld zijn belang voor de folklore. Als voorbeelden wezen aangehaald : M. Bovijn : « Huisnamen te Dendermonde in de XVIIe en XVIIIe eeuw », verschenen in de Annalen van de O. K. van Dendermonde, Deel IV, 1951 (blz. 29-31), en E. H. De Brouwer : « Oude Huisnamen te Aalst », gepubliceerd in « Het Land van Aalst », 3^e jg., n^r 6 (1951).

5) Een inventaris der verdwenen en vooral der nog bestaande **poppenspelen** in de provincie, met gegevens over de spelers, over het repertorium, over de poppen en hun costumering en de toneelbenodigdheden.

6) Het opmaken van jaarlijkse statistische tabellen over de **naamgeving aan kinderen** in onze voornaamste steden, in den aard van die opgesteld door H. Stalpaert voor Brugge en verschenen in verschillende jgg. van « Biekorf », en welke een zo duidelijk beeld geven van de veranderlijke mode bij het geven van voornamen. Zo blijkt b.v. uit de enkele gegevens, die ik daarover voor Aalst bezit, dat aldaar de voornamen, die het meest in de mode zijn, niet overeenkomen met die te Brugge. Het is b.v. treffend dat Maria, of afleidingen en samenstellingen ervan, er als eerste

meisjesnaam nog betrekkelijk weinig gegeven wordt. Met deze tabellen zou misschien later een ganse studie over de psychologische en sociale oorzaken van deze veranderingen in de naamgeving op te maken zijn.

7) Wat het **volkslied** betreft, bezitten we wel het standaardwerk van Flor. Van Duyse : « Oude Nederlandse Volksliederen » in 3 delen (1900-1907), met meer dan 1000 volkszangen; gaf de Nationale Commissie van het Oude Volkslied o. a. de vier delen « Zing mee » door Laura Hiel (Uitg. Gebr. Schott, Brussel) uit, een keuze van 500 Vlaamse, hoofdzakelijk Oostvlaamse liederen; en verscheen in 1932 de rijke verzameling Gentse **straatliederen** : « Het Volksleven in het Straatlied », door R. van Kenhove en Adh. Lepage, waarin duidelijk wordt aangetoond hoe het volksleven in het straatlied weerspiegeld wordt; doch dit belet niet dat er nog veel te zanten valt, vooral op het gebied van het **straatlied**, de enige soort van volkslied, die, spijtig genoeg, nog door het volk bij het werk, of bij kermissen en feestviering gezongen wordt.

Uit dit zeer onvolledig overzicht blijkt dat nog een massa werk op folkloristisch gebied in Vlaanderen voor de boeg staat. Maar wat vooral de bloei der folklore in onze gewesten belemmert, is het gebrek aan financiële middelen, waaronder de meeste folkloristische en heemkundige kringen en organismen gebukt gaan, met het spijtig gevolg dat belangrijke werken en bijdragen niet kunnen uitgegeven worden. Niet voortdurend kan ongelukkig beroep gedaan worden op de openbare besturen en zeldzaam zijn de uitgevers zoals wijlen Ad. Hoste, die vóór de eerste wereldoorlog gedurende jaren « Volkskunde » met groot geldverlies, maar toch met taaie wil bleef uitgeven. Hij verdient hier wel herdacht te worden voor de grote diensten, die hij aldus aan de Vlaamse volkskunde bewezen heeft.

En nu wil ik eindigen met de hoop dat de discussie, die op dit verslag volgen zal, vruchtbare gevolgen moge hebben en grotelijks moge bijdragen tot de bloei van de folklore in ons oud graafschap Vlaanderen.

F. VAN ES.

Folkloristische sprokkels in verband met de Ronsese bijnamen.

De Ronsenaar draagt gewoonlijk twee bijnamen : de Ronsese Zot en de Ronsese Slekkentrekker.

De eerste « lapnaam » is de oudste en klimt op tot de XVIde eeuw. Zijn bestaan is natuurlijk vast te knopen aan de verering, alhier, van de H. Hermes, wiens tussenkomst afgesmeekt wordt tegen alle quivelse kwalen, waaronder sedert de Middeleeuwen, vooral de geestesziekten gerekend werden. Zeggen de inwoners uit de Waalse randdorpen niet smalend : « Saint-Hermès guérit ceux des environs et laisse les Renaisiens, tels qu'ils sont »?

Hermes kennen wij als historische figuur, zijn graf bv. werd teruggevonden bij de via salaria vetus te Rome. Waarschijnlijk was hij een Griek, aldaar verblijvend, en behorend tot het hoger huispersoneel ener vooraanstaande familie.

De voorstelling, als zou hij het ambt van stadsprefekt bekleed hebben, is zuiver legendarisch.

De geschiedenis van de Hermescultus, ter plaatse, vangt aan met de aankomst der relieken, op het einde der IXde eeuw. In de XIIIde en de XIVde eeuw is deze cultus reeds volop gevestigd. Talrijke bedevaarders bezoeken onze stad, deden er een « kuur », die gewoonlijk negen dagen duurde. De oorspronkelijke koude en warme baden, die genomen werden in de kerk en haar bijgebouwen, werden later vervangen door de rituele besprenkelingen met wijwater.

Het blijft wel een probleem, waarom juist de Ronsese Hermes tegen de geesteskrankheid wordt aangeroepen. Onze vriend, de E. H. Cambier, meent de uitleg in de liturgie gevonden te hebben. In de Middeleeuwen immers, las en zong men, ter gelegenheid van Hermes' martelaarsfeest een passage uit het evangelie, handelend over de genezing van krankzinnigen.⁽¹⁾ Het verwarrend volksgeloof zou hier een overdracht op onze lokale beschermheilige veroorzaakt hebben.

Minder duidelijk is lange tijd de verklaring gebleven van de tweede spotnaam : « slekkentrekker ». Gemeenlijk zag men een verband met de « Fiertel », de 32 Km lange tocht, die op de Zondag der H. Drieuldigheid, de ganse streek doorloopt en waarin het

---

(1) De E. H. Cambier zette deze hypothese vooruit op een voordracht gehouden voor de Historische Kring te Ronse.

Hermesschrijn wordt meegevoerd. Deze opvatting vinden wij o.m. terug bij Jozef Cornelissen, *Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk*, II, blz. 80-81, en bij K. ter Laan, *Folkloristisch Woordenboek van Nederland en Vlaams België*, blz. 98.

Wie ooit de « Fiertel » zag, is het er wel mede eens, dat gans de dag door een snelle kadans gehouden wordt, aangegeven door de « belleman » en dus een vergelijking met de gang der « slak » of « slak » niet opgaat. Uitzondering kan gemaakt worden voor de uittocht en de intrede, maar het zijn deze korte fasen niet uit die lange ommegang, die doorslaggevend geweest zijn bij de vorming van het beeld : « slakkentrekkers ».

De oplossing dient in een andere richting gezocht te worden. Het is een grote verdienste van de heer Gorissen, adjunct-conservator bij het Rijksarchief te Brussel, tegenover onze lokale geschiedenis en folklore geweest daarop, en terecht, te hebben gewezen.⁽²⁾ Inderdaad een vergelijkende studie van sommige archiefstukken en XVde-, XVIde-eeuwse tractaten over ruiterkunst, laat toe te beweren, dat niet de gang maar wel de vorm der slak (huisjesslak = spiraal) determinerend is geweest.

Slak — slakkentrek betekenen een draaiende beweging van een ruitervorming, zeer dikwijls gepaard gaande met het afvuren der geweren. Een dergelijke plechtigheid beëindigde eertijds de Fiertel en bracht weleens het stadsmagistraat in verlegenheid, bv. wanneer vreemde troepen op of rond ons grondgebied aanwezig waren of wanneer de slakkentrek ongelukken had veroorzaakt.

Het baart dan ook geen verwondering, dat de Ronsenaren, bij wie zulk een bekend, soms wel berucht ruitersfeest regelmatig plaatsgreep, alras de hogervermelde bijnaam kregen. De huidige, wilde rondrit der ruiters op het marktplein, na de intrede van de Fiertel zou dus niets anders zijn dan een verre afschijn van de « Slakkentrek ».

Verder willen wij hierop niet aandringen. Wij hopen, dat uit de nog steeds aan gang zijnde opzoekingen van de heer Gorissen een definitieve studie moge groeien, die ons het afdoende en wetenschappelijk verantwoorde bewijs van Ronse's laatste bijnaam zal bijbrengen.

JAN VAN ES.

---

(2) Eveneens ter gelegenheid ener voordracht voor de Historische Kring te Ronse.

Boekbespreking.

GYSELING (Maurits). — *Gent's vroegste Geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen*. Antwerpen, Uitgeverij. N. V. Standaard-Boekhandel, 1954, 93 blz., 2 kaarten. Prijs: 75 fr.

In zijn woord vooraf zegt schrijver: «Dit werk is geen eigenlijke toponymie van Gent, waarin alle namen tot op heden zouden zijn opgenomen: zoiets zou een half mensenleven vergen. Het is veeleer een historisch-toponymische studie, waartoe alleen tot ca. 1375 het materiaal enigszins volledig verzameld werd en waaruit dan nog alle huisnamen en alles wat onbelangrijk leek, geweerd werd. Wel werd gepoogd de toponymie zo productief mogelijk te maken voor de studie van Gent's vroegste verleden».

In de 7 hoofdstukken, die het glossarium voorafgaan, geeft hij ons eerst een oro-hydrografisch overzicht van het oude Gent, behandelt daarna de oudste namen van rivieren en nederzettingen, waarvan Schelde en Leie, Gent en (Sint-Pieters-) Aalst van Belgische, Blandinium van Gallo-Romeinse en Aaigem, Ekkergem, Rooigem en Wondelgem van Frankische oorsprong zijn. In «Gent's eerste groei» toont hij aan dat de eerste landbouwersnederzetting op de Zandberg plaats vond en aan de hand van de oudste toponiemen schetst hij hoe deze agrarische gemeenschap zich langzamerhand uitbreidde. Het ontstaan en de eerste ontwikkeling van Blandinium of Sint-Pietersdorp en van Sint-Baafsdorp worden nadien onderzocht, terwijl in het zevende hoofdstuk: «De jurisdicties», de grenzen van de oudste parochies en die van de jurisdicties van: I) het latere schependom van Gent, samengegroeid uit een achttal jurisdicties van de graven van Vlaanderen, als opvolgers van de graven van Gent, en uit één (nl. Ser Raes gherechte) van de heren van Dendermonde, als voogden van St.-Baafs; en van: II) de latere Vrijheid van Gent, waartoe behoorden de Sint-Pieters- en Sint-Baafsdorpen, Nieuwland, Vaarnewijk, Rooigem en Wondelgem, kritisch worden onderzocht.

Daarop volgt (blz. 37-87) het Glossarium met 587 toponiemen. Sommige ervan, zoals Hongerstrate (nu Onderstraat), Cattestate (nu Cataloniëstraat), Minnemeers en Minnebrug, Nekkersberg, (Zuid van Nekkersberglaan) en Nekkersput (wijk Aaigem) vinden hun verklaring in het oude volksgeloof.

Deze studie doet alle vroegere opvattingen en hypothesen over het ontstaan van Gent te niet. Zij kan «revolutionair» heten, maar een «revolutionair» zoals archivaris Dr M. Gysseling is ons lief, omdat hij het bewijs levert van grote onderlegdheid niet alleen in de toponymie, maar ook in de topografie en in de vroegmiddeleeuwse economie, en zijn opvattingen en onderstellingen steeds steunen op een grondige oorkondenkennis.

F. V. Es.

* * *

STRUBBE (Prof. Mr. Eg. I.). *Inleiding tot de Historische Critiek*, uitg. Standaard, Antwerpen, 8°, prijs: ingen. 100 fr., geb. 125 fr.

Zoals de Gentse hoogleraar, in zijn «Woord vooraf», zelf beweert, is zijn opzet geweest, en leidraad samen te stellen, die moet toelaten, een historisch werk op verantwoorde wijze te leren waarderen. Ons inziens, is hij daarin ten volle geslaagd.

In een reeks klare, elkaar logisch opvolgende hoofdstukken, krijgt de lezer een inzicht van de regels, die bij de studie van het verleden worden gevolgd en van de graad van historische betrouwbaarheid tot dewelke de toepassing van die regels kan leiden.

Een uitgebreid bibliografisch apparaat laat toe de verscheidene aspecten der onderzochte problemen bij- en uit te werken.

Kortom een uitstekend hulpmiddel, dat zowel de historicus als de historisch belangstellende diensten kan bewijzen.

J. V. E.